

З м і с т

ВСТУПНЕ СЛОВО ПРЕЗИДЕНТА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ Б.Є.ПАТОНА	7
ПЕРЕДМОВА	11
ЧАСТИНА ПЕРША	
Родом з дитинства	16
Родом з дитинства	19
ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО ДІЯЧА	48
На чолі Уряду України	84
ПЕРША ОСОБА	146
ПЕРЕБУДОВА. КРАХ СПОДІВАНЬ	282
ЧОРНОБИЛЬ – НЕЗАГОЙНА РАНА	338
ВОЛОДИМИР ЩЕРБИЦЬКИЙ ЯК ОСОБИСТІСТЬ	368
ЗАКЛЮЧНЕ СЛОВО	394
ЧАСТИНА ДРУГА	398
ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ	401
ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ І МАТЕРІАЛІВ	749
ЧАСТИНА ТРЕТЯ	758
ІНТЕРВ'Ю, СПОГАДИ	761
ПЕРЕЛІК ІНТЕРВ'Ю, СПОГАДІВ.....	887
ДОДАТКИ.....	888
ОСНОВНІ ДАТИ ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ В.В.ЩЕРБИЦЬКОГО ...	891
СТАТИСТИЧНІ ДАНІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	893
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ПРО В.В.ЩЕРБИЦЬКОГО	900
ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК	902

*Член Президії Комітету з Ленінських і Державних премій
у галузі науки і техніки СРСР Б.Є.Патон вручає
В.В.Щербицькому знак та посвідчення
лауреата Ленінської премії, 1983 рік*

*«Коли я думаю про Володимира Васильовича Щербицького, його
роль в історії України і всього нашого колишнього Союзу,
незмінно приходжу до висновку: це була знакова фігура,
гігант думки, подвижник справи, людина, яка все своє життя
присвятила боротьбі за народне щастя»*

Б. Є. ПАТОН

ПРО ВОЛОДИМИРА ЩЕРБИЦЬКОГО І КНИГУ ПРО НЬОГО

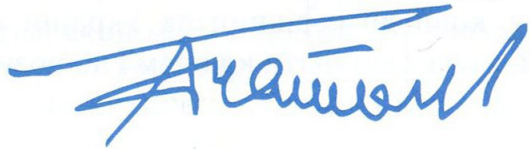
Перед вами — документальна розповідь про життєвий шлях Володимира Васильовича Щербицького, політичного і державного діяча, який у 1961-1963 і 1965-1972 роках був Головою Ради Міністрів УРСР, а з 1972 по 1989 рік — Першим секретарем Центрального Комітету Комуністичної партії України. Одночасно він входив до складу найвищих партійних і державних органів Радянського Союзу — Політбюро ЦК КПРС і Президії Верховної Ради СРСР.

В оцінках історичних осіб, особливо політичних і державних діячів, ключову роль відіграє фактор часу. На численних прикладах доводилося пересвідчуватися, як чимало з того, що раніше видавалося доцільним і навіть видатним, згодом перетворювалося мало не на свою протилежність. І навпаки: те, що по гарячих слідах сприймалося сучасниками як дрібне, а то й негативне, у нащадків діставало позитивну оцінку.

В цілому ж, дати неупереджену, об'єктивну характеристику тій чи іншій історичній постаті можливо — хоча й непросто — тільки з відстані часу.

яким воно є, критично ставився до негативних явищ у функціонуванні тогочасної системи. Спілкування з ним залишило в мені переконання, що він щиро вірив у те, що майбутнє принесе нашому народові здійснення найкращих сподівань і що задля цього варто жити та працювати. Зі сторінок цієї книги перед нами постає яскрава особистість патріота своєї Вітчизни, невтомного трудівника, талановитого керівника і водночас живої людини, яка присвятила все своє життя служінню своєму народу.

Колись Вінстон Черчилль у надзвичайно цікавій книзі «Мої великі сучасники» написав: «Перша риса, за якою можна пізнати велику людину – те, наскільки сильне і тривале враження вона справляє на оточення». Вихід цієї документальної книги, її зміст, на мій погляд, переконують, що зірка Володимира Васильовича Щербицького незгасла, її світло сягає сучасної України. Переконаний, це допоможе нам не забувати минуле, а також реалістично поглянути на себе у непростих умовах сьогодення.

Київ, січень 2018 року

ПЕРЕДМОВА

ПЕРЕДМОВА

Приводом для створення цього видання став віковий ювілей Володимира Васильовича Щербицького — політичного і державного діяча, роки життя якого (1918-1990) практично збіглися з часом існування Радянської України (1917-1991). Майже третину століття він належав до її вищого керівництва: двічі (у 1961-1963 і 1965-1972 роках) як Голова Ради Міністрів УРСР, а з 1972 року до виходу в 1989 році у відставку — як Перший секретар Центрального Комітету Компартії України. Більше 17 років був, як тепер би сказали, «першою особою в державі», оскільки Комуністична партія, згідно з тодішньою Конституцією, здійснювала політичне керівництво життям однієї з найбільших республік Радянського Союзу. Одночасно протягом багатьох років В.В.Щербицький обирався членом Президії Верховної Ради України і входив до складу найвищих союзних органів влади — Центрального Комітету КПРС, його Політбюро та Президії Верховної Ради Союзу РСР.

За цей час в Україні в усіх сферах життя відбулися глибокі перетворення, осмислення яких має велике значення не лише для вірної оцінки цього видатного діяча, але й для розуміння політичних і соціальних процесів, що відбувалися і відбуваються тепер в нашій країні, збереження історичної пам'яті, а також для пошуку шляхів подальшого розвитку Української держави.

Особливу актуальність і значення аналізу надає та обставина, що після відходу В.В.Щербицького від активного політичного життя до наших днів минуло приблизно стільки ж років, скільки він був головою Уряду Радянської України і Першим секретарем Центрального Комітету Компартії України. Співставлення двох практично рівних часових періодів, які відносяться до різних епох, спонукає до роздумів, висновків, оцінки того, що відбувалося і було здійснено в ті часи та відбувається зараз.

За життя В.В.Щербицького переважали оцінки його як талановитого організатора, мудрого керівника, чуйної, скромної людини. Вони належали сучасникам, які добре знали Володимира Васильовича, багато років працювали поруч з ним або під його

керівництвом над розбудовою своєї Вітчизни, зміцненням її економічного потенціалу, розвитком науки, української культури, піднесенням добробуту народу.

Однак після подій 1991 року його ім'я і діяльність стали замовчуватись. У новітніх історичних реаліях дійшло до того, що з пам'яті сучасників витравлюється все, пов'язане з іменами та діяльністю таких постатей, як В.В.Щербицький і його соратники. В столиці України знищили пам'ятні дошки на будинку, в якому жили Володимир Васильович і багаторічний Голова Президії Верховної Ради УРСР і голова українського уряду Олександр Павлович Ляшко. У Дніпропетровську, де В.В.Щербицький сформувався як політичний і державний діяч, також демонтували пам'ятну дошку і перейменовували вулицю, яка носила його ім'я (у Києві такої вулиці й не було). А на його малій Батьківщині, у Верхньодніпровську, міська рада визнала таким, що не підлягає занесенню до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, тобто фактично дала згоду на знесення погруддя Володимира Васильовича Щербицького, встановленого йому за життя як двічі Герою Соціалістичної Праці, у відповідності до законодавства тих часів.

Стали з'являтися кон'юнктурні статті, дисертації, в яких однібічно, тенденційно висвітлюється діяльність лідера України, містяться безпідставні звинувачення, що ґрунтуються, як правило, на обивательських домислах і плітках чи твердженнях чимось ображених людей.

Розібратися в цьому, створити об'єктивну політичну біографію непересічної людини, багаторічного лідера України, яка ґрунтується на документальній основі, — мета цього видання.

* * *

Книга складається з трьох частин. Насамперед, до неї включений історико-біографічний нарис — «Життя, присвячене Україні», у якому тісно переплетені доля людини і доля країни «доби Щербицького».

Друга частина — «Документи і матеріали» — містить добірку документів, пов'язаних з діяльністю В. В. Щербицького. Вони по-

ходять переважно з Центрального державного архіву громадських об'єднань України (ЦДАГО України) і Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України); окремі документи — з Галузевого державного архіву Служби безпеки України (ГДА СБУ), Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України (ЦДАМЛМ України), Російського державного архіву новітньої історії (РДАНИ), електронного Архіву Центрального розвідувального управління США (СІА), а також з періодичних видань. Частина документів публікувалась у різних виданнях, про що зроблено відповідні примітки. Окремі статті, виступи, промови В. В. Щербицького були опубліковані у книгах, виданих за його життя¹. Тому вони не включені у це видання.

Третя частина, «Інтерв'ю, спогади», включає нечисленні спілкування з журналістами самого В.В.Щербицького і членів його родини, а також витяги з інтерв'ю та мемуарів його соратників і сучасників.

Книгу ілюстровано фотографіями з Центрального державного кінофотофоноархіву України імені Г.С.Пшеничного (ЦДКФФА України), з сімейного архіву Щербицьких, фотоальбому, виданого до 95-річчя Володимира Васильовича² та архіву Верхньодніпровського історико-краєзнавчого музею. Частина підібраних для цього видання знімків публікується вперше.

У «Додатках» подано статистичні дані про розвиток України, основні дати життя В.В.Щербицького та список літератури про нього.

¹ Щербицький В.В. Воспитывать сознательных активных строителей коммунизма. – М.: Политиздат, 1974. – 160 с.; Щербицький В.В. Избранные речи и статьи. – М.: Политиздат, 1978. – 624 с.; Щербицький В.В. Овладевать ленинским стилем работы. – К.: Политиздат України, 1978. – 296 с.; Щербицький В.В. Радянська Україна. – К.: Політвидав України, 1982. – 180 с.; Щербицький В.В. Научно-технический прогресс – забота партийная. Из опыта работы партийных организаций Украины по осуществлению решений XXVI съезда КПСС об ускорении научно-технического прогресса. – К.: Политиздат України, 1983. – 394 с. та ін.

² В.В.Щербицький у пам'яті народній: Фотоальбом/авт.-упор.: Г.К.Крючков, І.Г.Бойко, Г.Д.Максименко. – К.: Новий друк, 2013. – 319 с.